

ДЕСТРУКТИВНІ ФОРМИ МОВЛЕННЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ У КОМУНІКАТИВНОМУ АКТІ ОСУДУ

Серед різноманітних форм міжособистісної взаємодії увагу дослідників привертають деструктивні форми, а саме конфліктна взаємодія. Зародившись у царині психології, теорія конфлікту зараз досліджується багатьма науками, вимагаючи комплексного аналізу. Особливу увагу дослідженню конфліктної взаємодії приділяє комунікативна лінгвістика. **Актуальність** дослідження визначається спрямованістю сучасної лінгвістики до вивчення проблем комунікативно-функціонального аспекту мови та потребою детального аналізу дискурсної специфіки стратегій вираження форм конфліктної взаємодії.

Мета статті – розглянути і проаналізувати деструктивні форми мовленнєвої взаємодії у комунікативному акті осуду в англomовному художньому дискурсі. Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**: розглянути особливості висловлень осуду у конфліктній інтеракції, розкрити суть катартичної функції осуду, виокремити конфліктно-спрямовану стратегію комунікативного акту осуду, проаналізувати тактики досягнення цієї стратегії.

Об'єктом дослідження є висловлення осуду в англomовному художньому дискурсі кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Предмет дослідження становлять прагматично-дискурсні особливості висловлень осуду в сучасній англійській мові.

Матеріалом дослідження слугували 8 романів американських та британських письменників кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст., з яких шляхом суцільної вибірки було виокремлено текстові фрагменти, у яких виражені деструктивні форми мовленнєвої взаємодії у комунікативному акті осуду.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що на основі комплексного аналізу прагматичних та дискурсних особливостей вперше визначена конфліктно-спрямована стратегія комунікативного акту осуду і проаналізовані тактики досягнення цієї стратегії..

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки важливим є вивчення форм міжособистісної взаємодії, оскільки сучасний стан мовознавства характеризується підвищеним інтересом науковців до проблем комунікації та дискурсної поведінки її учасників. Значна увага приділяється дослідженню деструктивних форм мовленнєвої взаємодії. Механізми розгортання конфронтативного дискурсу, його стратегії і тактики залишаються недостатньо вивченими. Оскільки осуд – несхвалення мовцем дій чи вчинків адресата, то у процесі взаємодії між ними можуть виникнути суперечності, що є наслідком розбіжностей їхніх цінностей, цілей, мотивів. Це веде до виникнення конфлікту. Комунікативний акт осуду може перерости у конфлікт лише за умови, що адресат не погоджується з думкою мовця, не розуміє і прагне заперечити її. Стратегії вираження осуду належать до

розряду дисгармонізуючих, оскільки вони значно збільшують психологічну відстань між комунікативними позиціями, погіршують емоційний стан адресата, сприяють виникненню конфлікту. Під конфліктом ми розуміємо зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії [1:174].

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Вивчення механізмів конфронтативного дискурсу посідає важливе місце в сучасній комунікативній лінгвістиці. Мовленнєві акти конфронтації частково висвітлено в працях Т.А.Крисанової (дослідження висловлювань із негативною оцінкою адресата), Є.С.Смирнової (комунікативно-функціональний аспект висловлювань-ображення), Н.А.Одарчук (семантика і прагматика висловлювань відмови), О.В.Дерпак (комунікативно-прагматичний та мовний аспекти конфронтативних мовленнєвих жанрів), С.В.Дорди (комунікативно-прагматичні особливості висловлювань, що передають каяття), І.М.Рудик (комунікативно-прагматичні типи висловлювань зі значенням незгоди), Г.М.Кузенко (структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості висловлювань ревнощів) тощо. Однак форми конфліктної мовленнєвої взаємодії у комунікативному акті осуду не були предметом окремого дослідження.

Оскільки осуд – негативна реакція, досить часто він характеризується як деструктивна форма діяльності і виступає як конфліктоген. Під конфліктогеном ми розуміємо слова, дії (чи бездіяльність), що можуть призвести до конфлікту, спрямовані на те, щоб образити, принизити опонента, вивести його з себе [2:52]. Універсальними конфліктогенами є недобррозичливість, неповага, зарозумілість, негативні оцінки, образливі, несправедливі порівняння, критика, цинічні висловлення, авторитарність, категоричність, невиконання обов'язку чи обіцянки, невдячність, обвинувачення, насмішка, дезінформація чи приховання інформації, фамільярність, сарказм, осуд комунікативного партнера, повчання, використання вульгаризмів, незрозумілого сленгу тощо [3:14]. Отже, як бачимо, осуд належить до конфліктогенів. На конфліктоген, адресований людині, вона намагається відповісти більш сильним конфліктогеном, що і становить механізм ескалації конфлікту.

Особливістю осуду як конфліктогену є те, що комунікативному акту осуду властива катартична функція, в реалізації якої домінуючою ціллю мовця є пробудження у адресата почуття провини без зміни його акціонального стану. Для осуду в катартичній функції характерний спонтанний прояв негативних емоцій адресанта. Реалізація катартичної функції осуду характерна для організації взаємодії з позицій емоційності, тобто в ситуаціях спонтанного прояву емоційних переживань [4:26]. Дана функція проявляється в звільненні, послабленні або посиленні напруги в стресових, фрустраційних та інших емоційних станах, коли відбувається втрата психічної рівноваги або її відновлення. Використовуючи осуд в катартичній функції, мовець прагне дати вихід своїм негативним емоціям і досягнути психологічної розрядки (катарсису). У цьому випадку осуд зазвичай відноситься до вчинків, які здійснені у минулому. Тому корекція поведінки адресата уже неможлива. Тут висловлення осуду виступає не просто засобом для отримання і передачі раціональної інформації або модифікації поведінки оточуючих, а для вираження і викликання емоцій у оточуючих.

У цій ситуації відбувається порушення принципу ввічливості з боку адресанта або з боку обох учасників процесу комунікації, оскільки ціль мовця передбачає нанесення шкоди “обличчю” адресата, що суперечить основним правилам ввічливості. Проте, незважаючи на конфлікт цілей і порушення правил, виконання яких сприяє оптимізації спілкування, комунікативний акт повинен відбутися, оскільки у мовця є потреба проінформувати адресата про те, що його дії спричинили ініціатору спілкування певну шкоду. Таким чином, мовець зможе досягнути психологічної розрядки. Для досягнення катарсису адресант, як правило, вибудовує конфліктну лінію мовленнєвої взаємодії. Конфліктна взаємодія полягає у протидії комунікантів і супроводжується негативними емоціями, спробами принизити гідність партнера по комунікації і підкреслити вищість власного комунікативного статусу [5:224].

До феноменів, які підсилюють деструктивну взаємодію, безперечно, належить агресія. Тому, як свідчить наш фактичний матеріал, однією з найбільш уживаних тактик, що служать реалізації конфліктної взаємодії, є *тактика агресивного нападу*. Агресія виникає під час конфлікту внаслідок зіткнення переконань, цінностей, інтересів комунікантів, збою в розумінні партнера, викликаного суперечностями, невинуватим очікуваного, нетактовністю, відмовою тощо. Агресія є непродуктивною й небезпечною формою міжособистісної взаємодії. Дослідження агресії посідають важливе місце як у сучасній психології, так і в лінгвістиці. Навмисна агресія спричиняє шкоду партнеру. Як правило, її суб’єкт заздалегідь усвідомлює наслідки свого вчинку, отримуючи потім задоволення від досягнення мети [6:224]. Як різновид вербальної агресії, несхвалення суперечить кодексу комунікативної поведінки і призводить до виникнення конфлікту. Вербальна агресія проявляється в агресивному змісті висловлювань і вираженні емоцій відповідною інтонацією та іншими невербальними компонентами мовлення [7:10].

Мовець-агресор відзначається егоїстичною поведінкою, яка проявляється в бажанні домінувати і перемогти. Його метою є змусити адресата підкоритися, що здійснюється жорсткими неаргументованими, часто грубими способами прямого мовленнєвого впливу [8:226]. Однією з причин сприйняття несхвалення як мовленнєвої агресії є наявність оцінного компонента у висловленні мовця. У висловленнях осуду інтенсивність самої оцінки поєднується з інтенсивністю її вираження. Як наслідок, спостерігається сильний емоційний вибух, який супроводжується лайливою лексикою, різними образливими номінаціями. До такої лексики належать негативно-оцінні та емоційно-підсилювальні іменники і прикметники. Говорячи про вербальне вираження емоцій, В.І.Шаховський виділяє специфічний компонент значення слова – емотивний. Цей компонент представляє собою результат відображення емоцій в слові у процесі їх вербалізації та семантизації. Будучи соціально узагальненим, він служить для індивідуального вираження емоційної оцінності об’єктів [9].

Емоційно-оцінне значення є експресивно-емоційним або пейоративним [10:235]. Пейоративами називаються слова або вирази, які містять негативну оцінну конотацію. До групи пейоративів належать переважно іменники та прикметники, або сполучення іменника з прикметником. Це пов’язане з тим, що саме прикметники виражають якісні ознаки, а отже, в більшій мірі, ніж слова

інших частин мови пристосовані для позначення ступенів ознаки. Аналіз фактичного матеріалу дозволив нам виділити такі пейоративи для вираження осуду: іменники *bastard, cheat, enemy, alcoholic, crook, fool, brute, whore, sadist, wart, idiot, failure, bitch, liar*; прикметники *filthy, lying, self-righteous, blamed, evil, crafty, conniving, two-faced, vicious, cold, spoiled, thrice-damned blind, faithless, untrustworthy, evil-minded, mad, stupid, incredible, selfish, goose-pimpled, weak, spineless, corrupt, stark, raving mad, dumb, crude, offensive, chauvinistic, overbearing, greedy, selfish, cold-blooded* тощо.

Аналіз художніх текстів показав, що в англійській мові є певні емотивні структури-кліше, які сигналізують про емоційний стан мовця і за якими закріплені різні емотивно-оцінні значення “вираження несхвалення”, а використання занижено-конотативних лексем (*devil, hell, deuce*) сигналізує про негативну оцінку дій чи вчинків об’єкта осуду (*Why on earth..., What the devil..., What the deuce..., Why the hell..., Like hell...* тощо). Розглянемо приклади:

(1) “*What a brute you are!*” she said coldly (Wood, 64).

(2) *He was on the verge of shouting at me, but held back. “Who the hell do you think you are?” he snarled, his body seeming to double threateningly in size as he leant towards me* (Koomson, 53).

У наведених прикладах автор використовує пейоративи (*brute*), емотивні структури-кліше з використанням занижено-конотативних лексем (*Who the hell*), що у поєднанні з невербальними компонентами (характеристика голосу (*she said coldly, he snarled*), зменшення відстані (*as he leant towards me*)) сприяє реалізації тактики агресивного нападу. Емоційність висловлень осуду в таких реченнях проявляється грубо, неввічливо. Емоційні висловлення цього виду характеризують індивіда з психологічної точки зору як інвективну особистість, яка знімає напругу за допомогою вербальної агресії.

На вибір одиничного мовленнєвого акту чи послідовності мовленнєвих актів для реалізації осуду в катартичній функції впливає ступінь шкоди, яку завдав своїми діями мовцю адресат. Якщо провина слухача незначна, мовець використовує прямий осуд, виражений одиничним мовленнєвим актом. Якщо мовець високо оцінює ступінь шкоди, завданої адресатом, він використовує осуд, виражений за допомогою послідовності мовленнєвих актів. Розглянемо приклад:

“*And just who are you, Miss High-and-Mighty, to tell me what to do with my own son?*” Dropping Jason’s arm, she turned on Tess, her lips twisting into a sneer. “*This is a private discussion, anyway, and you have no business here. And don’t start thinking that you do, just because you’ve played nanny to my son... and whore to my husband!*” (Burton, 280).

Безперервний потік осуду та обвинувачення, що виходить за межі діалогічної репліки, обумовлений психічним станом мовця (стрес, афект), а також прагматичною ціллю висловлення. Увага мовця зосереджена не на адресатові і його безпосередній реакції, а на власних переживаннях. Намагаючись дати вихід своїм емоціям, мовець перетворює діалог у монолог, часто позбавляючи адресата можливості виправдатися чи якимось чином відповісти на осуд.

Як свідчить ілюстративний матеріал, агресивні мовленнєві прояви найчастіше зустрічаються в неофіційній сфері спілкування (особливо у відносинах *чоловік – дружина*). Наприклад:

“What the hell did you think you were doing?” he snapped. “Have you gone stark, raving mad?” (Baird, 14).

У наведеному прикладі чоловік осуджує дружину за те, що вона фліртувала з іншим чоловіком. При цьому емоційність висловлень осуду в таких реченнях проявляється грубо, неввічливо. Мовець зовсім не турбується про почуття адресата, його мета – лише дати вихід своїм негативним емоціям.

Для реалізації катартичної функції осуду мовець також використовує **тактику висміювання**, оскільки саркастичні зауваження щодо адресата допомагають йому отримати психологічну розрядку. Взагалі, іронія й сарказм є характерними для конфліктного дискурсу. Іронія – стилістична фігура, яка часто використовується для імпліцитного вираження осуду в сучасній англійській мові, оскільки ґрунтується на вживанні слів і висловлень у протилежному щодо буквального змісті. При іронії позитивна конотація завжди приховує негативне ставлення мовця до об’єкта оцінки. Іронія в такому випадку є засобом підсилення негативного емоційного впливу на адресата. Метою іронії є глузування, висміювання адресата. Розглянемо приклад:

“This is your boat, isn’t it?” she said abruptly.

Paul’s eyes narrowed. “She belongs to the company. I’ve chartered her for the moment, yes.”

“For how long? Oh, as long as you want, I suppose. The boss doesn’t have to commit himself to timetables, does he?” she said with a bitterness that surprised her (Weston, 156).

У наведеному прикладі Саллі осуджує Пола за те, що він, як і всі начальники, не дотримується домовленості і може повернути човен, коли йому заманеться. При цьому вона висловлює свій осуд у формі насмішки, використовуючи розділове питання. Цей тип питання у наведеному прикладі не вимагає відповіді, а служить лише для послаблення категоричності твердження. Говорячи, що начальник не повинен дотримується домовленості, Саллі іронізує, адже вона насправді протилежної думки.

Як свідчить наш фактичний матеріал, для отримання психологічної розрядки мовець часто використовує **тактику прискіпування**. Будучи незадоволеним діями адресата, мовець прагне досягнути психологічної розрядки, навмисне прискіпуючись до нього, що також веде до виникнення конфлікту.

У випадку виникнення конфлікту одна із сторін (мовець) прагне до вирішення цього конфлікту за рахунок моральної чи фізичної перемоги над адресатом. Якщо ця перемога відбувається, конфлікт вирішується для мовця, але ніяким чином – для адресата. Більш того, будучи вирішеним з одного боку, конфлікт навіть посилюється з іншого боку – з боку адресата. У результаті цього нерідко боротьба на наступному етапі просто міняє знаки і розгоряється знову. Відбувається зміна комунікативних ролей. Як зазначає М.Л. Макаров, зміна комунікативних ролей – це найбільш природний і необхідний атрибут мовленнєвого спілкування у будь-якій групі [11:192]. Тепер роль мовця виконує адресат. Його ціль – погасити чи відобразити емоційну атаку опонента. Адресат осуджує мовця за те, що, на його думку, він не мав морального права цього робити, або тому що він вважає цей осуд несправедливим. Розглянемо приклад:

“Your grandfather would not be pleased.”

“I’m no longer a child. I’m a woman now, Manik. My grandfather would have kept his thoughts to himself.”

“Are you telling me I shouldn’t speak on this matter?” he asked stiffly.

“I don’t think being the captain of ‘Sea Bird’ gives you the right to tell me how I should behave. I’m not a young girl in need of advice and protection!”

“Any woman for whom men hunger needs protection. Once I was like a brother to you. Will you deny me the right to warn you when you are behaving foolishly? I know Europeans do not live as we do. I have seen how the tourist women bare their breasts, and watched the men drink until they cannot walk straight. These ways are bad. Ours are better.”

“Oh, do stop preaching!” she explained. “You know as well as I do that Maldivian women went about with their breasts bare before Muslin customs prevailed <...> I don’t want to hear a lecture about the immoral behaviour of Europeans compared with the saintliness of the islanders.”

“You are angry because you know you are in the wrong... that you should not have let Richmond kiss you.” (Weale, 113-114).

У наведеному фрагменті мовець (Манік) осуджує Шарлотту за її аморальну (на його думку) поведінку. З метою збереження свого “обличчя” він говорить, що дідусь Шарлотти не схвалив би таку її поведінку (*Your grandfather would not be pleased*). Таким чином, Манік прагне викликати у співрозмовника почуття провини. Проте це лише веде до ескалації конфлікту. Не погоджуючись із ним, Шарлотта не визнає себе винною. Вона обурена зазіханням мовця на інтереси свого “обличчя”, тому тепер осуджує Маніка, оскільки вважає, що він не має права цього робити (*I don’t think being the captain of ‘Sea Bird’ gives you the right to tell me how I should behave*). Бажаючи загладити конфлікт, Манік виправдовується (*Once I was like a brother to you. Will you deny me the right to warn you when you are behaving foolishly?*) і переходить від прямого осуду адресата до осуду європейців в цілому (*I know Europeans do not live as we do*). Проте Шарлотта знову не погоджується з ним і не бажає це слухати (*I don’t want to hear a lecture about the immoral behaviour of Europeans compared with the saintliness of the islanders*). Тому мовець знову використовує прямий осуд із вказівкою на осуджувані дії (*you should not have let Richmond kiss you*). Таким чином, конфлікт не є вирішеним.

Теоретично така зміна ролей мовця і адресата може тривати безкінечно. Фактично така боротьба веде не до вирішення конфлікту, а до його постійного пульсування з можливим посиленням пульсації з кожною зміною ролей. Саме в емоційно підкресленій інтеракції, яка реалізує експресивну інтенцію та має особистісний характер, інтерактанти часто порушують прийняті в даному соціумі норми і конвенції, оскільки між ними виникають різного роду протиріччя, виникають конфлікти, а разом з цим і “словесні дуелі”, в яких кожен або ж той співбесідник, що має більш високий соціальний статус, намагається “перехопити” комунікативну ініціативу [12].

Аналіз наведеної ситуації показав, що використання осуду в катартичній функції суперечить правилам оптимізації і підвищення ефективності спілкування (мовець не досягнув бажаного перлокутивного ефекту, конфлікт не був вирішений). Проте інколи, через особливості людської психіки, для людини важливіше дати вихід своїм емоціям, ніж досягти якихось раціональних цілей.

Тактика залякування використовується мовцем для демонстрації своєї зверхності над адресатом. Використовуючи цю тактику, мовець наносить шкоду “обличчю” адресата, принижуючи його і демонструючи свою силу. Він дає волю своїм негативним емоціям і досягає катарсису. Наприклад:

“I thought after our phone conversation, Mr. Kane, you might feel embarrassed enough to offer a helping hand. I was wrong. You’re just a bastard through and through, so when you go to bed at night, Mr. Kane, be sure to think about me. When you wake up in the morning, think about me again, because I’ll never cease thinking about my plans for you” (Archer, 236).

З наведеного прикладу видно, що мовець обурений поведінкою адресата. Він схвилюваний, переповнений емоціями, тому використовує пейоративи (*bastard*). Щоб дати вихід своїм негативним емоціям, мовець намагається залякати адресата, погрожуючи, що він знайде спосіб відомстити йому (*I’ll never cease thinking about my plans for you*).

Як свідчить ілюстративний матеріал, для досягнення психологічної розрядки при вираженні осуду мовець часто використовує **тактику незгоди**. Основна мета цієї тактики – висловити незадоволення словами чи діями адресата і вказати на своє несхвалення і негативне ставлення до них. При цьому мовець не настільки намагається викликати у співбесідника почуття провини, скільки дати вихід своїм негативним емоціям. Розглянемо приклади:

(1) *“I’m not one of your Amandas or your Gabriellas. And frankly I find it insulting to be treated like them”* (S. Weston, 171).

(2) *“Did you ever stop to think - ?” he began, but she cut him off furiously.*

“I only thought about Mandy! She’s my sister, for heaven’s sake! My twin! You can’t expect me to have thought about the film when I didn’t know the foggiest thing about movie-making!” (C. Gregor, 133).

У прикладі 1 мовець (Саллі) ображена на Пола, осуджує його, що він ставиться до неї як до однієї із своїх подруг, і не погоджується з ним (*I’m not one of your Amandas or your Gabriellas*). Приклад 2 описує незгоду мовця (Белли) із діями адресата, який вважає, що вона передусім повинна думати про фільм (*You can’t expect me to have thought about the film*). При цьому основна мета висловлень у обох випадках – просто бажання мовця висловити осуд і дати вихід своїм негативним емоціям.

Висновки. Отже, осуд у катартичній функції являє собою мовленнєвий хід у конфліктній інтеракції. Стратегії вираження осуду належать до розряду дисгармонізуючих, оскільки вони значно збільшують психологічну відстань між комунікативними позиціями, погіршують емоційний стан адресата, сприяють виникненню конфлікту. Мовленнєва поведінка адресанта є різновидністю вербальної агресії, яка обумовлює ціль висловлення – спричинити шкоду адресату і одночасно дати вихід своїм негативним емоціям. Прагматична ціль мовця визначає мовне втілення: осуд характеризується вербально вираженою спрямованістю на адресата, підвищеною емоційністю, експресивністю. Для реалізації катартичної функції осуду мовець також використовує тактику висміювання, оскільки саркастичні зауваження щодо адресата допомагають йому отримати психологічну розрядку. Будучи незадоволеним діями адресата, мовець прагне досягнути психологічної розрядки, навмисне прискіплюючись до нього, що

також веде до виникнення конфлікту. Тактика залякування використовується мовцем для демонстрації своєї зверхності над адресатом. Для досягнення психологічної розрядки при вираженні осуду адресант також часто використовує тактику незгоди. Причому, виражаючи осуд у катартичній функції, мовець і адресат можуть мінятися ролями, оскільки адресат замість провини може відчувати образу. Відчувши гнів, адресат у відповідь на осуд висловлює свій осуд.

Проте аналіз фактичного матеріалу показав, що адресат у більшості випадків надає перевагу неконфліктній тактиці мовленнєвої поведінки. Тому **перспективою нашого дослідження** є виявлення і аналіз неконфліктних форм мовленнєвої взаємодії у вираженні осуду.

Література

1. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с. 2. *Дуткевич Т.В.* Конфліктологія з основами психології управління: Навчальний посібник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 456 с. 3. *Ненішекуева Т.С.* Внутрличностный конфликт как лингвистический феномен: Автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19 / Кубанський гос. ун-т. – Краснодар, 2006. – 43 с. 4. *Жельвис В.И.* Некоторые эмоциогенные особенности инвективного общения // Язык и эмоции. – Волгоград: Перемена, 1995. – С. 24-32. 5. *Рудик І.М.* Вербальна і невербальна взаємодія у конфліктогенних діалогічних єдностях // Вісник Житомирського державного університету. – 2004. – №17. – С. 224-226. 6. *Орбан-Лембрик Л.Е.* Соціальна психологія: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с. 7. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: “Академвидав”, 2006. – 424 с. 8. *Фадеева Е.В.* Ситуация конфликтного речевого взаимодействия в статусно-ролевом аспекте // Вісник Київськ. лінгвістичного ун-ту. Серія Філологія. – 1999. – Т. 2, №2. – С. 218-227. 9. *Шаховский В.И.* Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность. Сб.: Коммуникативные аспекты значения. - Волгоград: Волгр. пед. ин-т, 1990. – Ел. ресурс: <http://russcomm.ru/rca_school/shakhovsky.shtml>. 10. *Карасик В.И.* Язык социального статуса. – М.: ИТДТК “Гнозис”, 2002. – 333 с. 11. *Макаров М.Л.* Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 280 с. 12. *Аристов С.А., Сусов И.П.* Коммуникативно-когнитивная лингвистика и разговорный дискурс // Лингвистический вестник. Вып. 1. Ижевск, 1999. – Эл. ресурс: <[http:// www.homepages.tversu.ru](http://www.homepages.tversu.ru)>.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. *Archer J. Kane & Abel.* – N.Y.: Faucett Crest, 1981. – 477 p. 2. *Baird J. Raul's Revenge.* – N.Y.: Harlequin Books, 1997. – 189 p. 3. *Burton K. Tess.* – N.Y.: Harlequin Books, 1993. – 300 p. 4. *Gregor C. Pretence of Love.* – N.Y.: Harlequin Books, 1990. – 187 p. 5. *Koomson D. Marshmallows for Breakfast.* – L.: Sphere, An Imprint of Little, Brown Book Group, 2007. – 440 p. 6. *Weale A. Footprints in the Sand.* – N.Y.: Harlequin Books, 1993. – 186 p. 7. *Weston S. Habit of Command.* – N.Y.: Harlequin Books, 1993. – 186 p. 8. *Wood S. Threads of Destiny.* – N.Y.: Harlequin Books, 1996. – 188 p.